

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

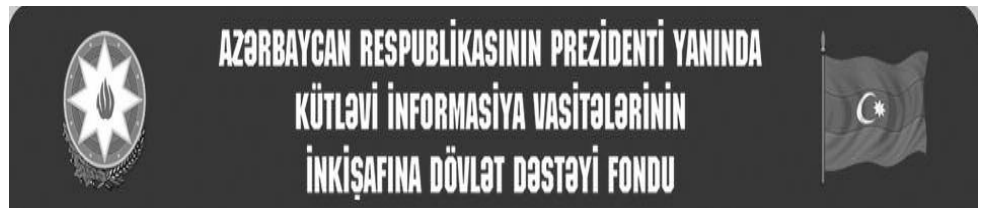
№ 163 (1771) 5 sentyabr 2018-ci il

Qara Qarayev yaradıcılığı ilə tanışlığı olan bir çox sənət adamları və xüsusilə də tələbələri bəstəkarın novator, bir yenilikçi bəstəkar olduğunu ifadə etməkdə idilər. Gerçəkdən də Qara Qarayev sənətdə heç bir vaxt keçilmiş yollarla getmir, yeni yeni bədii-təsvir vasitələrinə, aktual ədəbi-bədii mövzulara müraciət etməyi mühüm sayırdı. Lakin onun sənətini keçmiş estetik dəyərlərdən, yaradıcılıq prinsiplərindən tamamilə təcrid olunmuş bir halda izah etmək də yanlış olurdu. Eyni zamanda bəstəkarın əsərlərinin yalnız çağdaş, modernist bədii cərəyanlara qurban verilməsi kimi bir fikiri təsdiqləmək də yanlış olurdu. Bəstəkarın elmi-nəzəri yazılarından onun xalq musiqi yaradıcılığına, musiqi folklor nümunələrinə nə qədər böyük dəyər verməsinin şahidi oluruq. Eyni zamanda mükəmməl professional musiqi təhsili görmüş bəstəkarın klassik dünya bəstəkarlarının yaradıcılığına olan dərin sevgisi və bilgisinin olmasını da tələbələri və mütəxəssislərin yazılarından bir daha aydın etmək çətinlik törətmir. Bəstəkar novatorluğu bu iki önəmli yaradıcılıq faktorunun təsir dairəsindən uzaqlarda olmasına inanmır və onlardan yaradıcılıqla istifadə olunmasını novator sənətkarın yaradıcılığı üçün xüsusilə mühüm sayırdı.

Bəstəkar demək olar ki, bütün əsərlərində bu prinsipə riayət edir və ortaya müxtəlif idea-məzmunlu onlarca yüksək bədiiiliklə yazılmış əsərlərini çıxara bilmişdir. Bəstəkarın yaradıcılıq həyatı daima axtarışda, daima yeni-yeni bədii üsullar və texniki vasitələr arayışında idi. Onun əski klassik bəstəkarların yaradıcılığı ilə birlikdə zəmanəsinin böyük bəstəkarları sayılan müəllimi Dm.Şostakoviç, S.Prokofyev, Ü.Hacıbəyli, Maler ilə birlikdə dönmənin ən tanınmış bəstəkarlarından olan Amerikada yaşamış rus əsilli İqor Stravinski yaradıcılığını dərinlən bilməsi və müəyyən qədər onlardan təsirlənməsi də bir həqiqətdir. Lakin bəstəkar bununla yetinmir və sənətdə, xüsusilə də müasir Qərb musiqi mədəniyyətində meydana gəlmiş bədii cərəyanlarla, o dövəmlər SSRİ məkanında anti-realist adlandırılan bədii cərəyanlarla belə dərinlən maraqlanmağa başlayır. Xüsusilə də yaradıcılığının və şöhrətinin zirvəsində ikən onun əslində ölkəsində inkar edilən, hətta təqib edilən bu cərəyanlarla maraqlanması bəstəkarın bir sənətkar şəxsiyyət kimi daima axtarışda olmasını və bu meylin bəstəkarın daima sənət həqiqətlərini arama ehtiyacından irəli gəlməsini təsdiqləməkdə idi. Xatırlatmaq lazımdır ki, əski sovetlər məkanında bu qəbildən olan sənətkarlara çox az-az rast gəlmək mümkün olurdu. Bu baxımdan o dönmənin ölkə rəhbəri olan N.S.Xruşşovun mücərrəd üslubda çalışan rəssamlardan Y.Soster, V.Yankilevski, B.Jutkovski, Ernst Neizvestniy haqqındakı təhqirənə sözlerini bir daha xatırlatmaq yerinə düşərdi. Bu, dilə belə gətirilməyən sözləri o avanqard rəssamların Moskvada 1962-ci il dekabrın 1-də "Manejde" təşkil olunmuş sərgisində söyləmiş və bu qəbildən olan sənətkarların burjuva və xarici təsirlərə məruz qaldıqlarını qeyd etməklə birlikdə onların cəzalandırılmasını, əsərlərinin sərgilərdən yığışdırılmasını, yasaq edilməsini tələb etmişdir.

Əslində N.S.Xruşşovun bu sözləri müasir sənətə olan hakim ideologiyanın tutucu, mühafizəkar qayda-qanunlarının ifadəsi idi. Maraqlıdır ki, bu mühafizəkar, nihilist, antidemokratik, mürtece münasibət ümumiyyətlə bütün yenilikçi sənətkarlara, həmçinin musiqi sənəti sahəsində fəaliyyət göstərən sənət adamlarına da aid idi. Bu baxımdan o dönmənin ölkə rəhbərlərindən olan A.A.Jdanovun və Malenkovun 1947-ci ildən başlayaraq sənət adamlarına, o cümlədən bəstəkarlara olan haqsız basqıları, nifrət dolu tənqidi mülahizələri bariz bir şəkildə özünü göstərməkdə idi. Bu baxımdan Vano Muradelinin "Böyük Dostluq" operası sovet musiqisində xalqa zidd meyillərin ifadəçisi olaraq tənqid edilir, eyni zamanda dönmənin istedadlı bəstəkarları olan Dm.Şostakoviçin, S.Prokofyevin və başqalarının əsərləri də ciddi tənqid atəşinə tutulur, yaradıcılıqları və müəlliflik haqları təhlükə altına alınır.

Lakin bütün bu qadağalara və hətta təqiblərə belə baxmayaraq sənətdə yenilik, boy verir, yeni ruh və məzmun arayan sənətkarlar az da olsa ortaya çıxırdı. Bu baxımdan musiqi mədəniyyəti sahəsində Eston bəstəkarı, XXI əsrin ən tanınmış müasir bəstəkarlarından sayılan Arvo Pörtini xatırlatmaq mümkündür. Bu istedadlı bəstəkarın bir çox bu qəbildən olan əsərlərinin, həmçinin bu sırada "Credo" adlı əsərinin tənqid edilərək yasaqlanması bir daha söylədiklərimizi təsdiqləməkdədir. Uzun zaman yaradıcılıq fəaliyyətsizliyinə səbəb olan bu faciəvi hadisələr nəticəsində bir çox istedadlı sənətkar kimi Arvo Pörti də ailəsi ilə birlikdə məmləkətini tərk etməyə, öncə İsrail, daha sonra isə Avstriya vətəndaşlığını qəbul etmiş oldu. Batıda yaşadığı müddətdə Arvo bir çox əsərləri ilə, xüsusilə də dini mövzulara aid xor əsərləri ilə (St. John Pas-sion (1982),

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN MALİYYƏ YARDIMI İLƏ

Magnificat (1989), The Beatitudes (1990) və Litany (1994) və s.) sənətkarın 2010 ildə Avropanın mədəniyyət paytaxtı İstanbul və 2011 ildə Avropa Mədəniyyət Mərkəzi Tallin ortağı si-farişi üzərinə bəstələdiyi "Adem'in Yakarışı" adlı əsəri ilk dəfə 7 iyun 2010-cu ildə İstanbulda Aya İrinidə səsləndirildiyi gerçəkliyi də bilinənler arasındadır.

1.Bax. "Orientaüie na sovremen-nuö zapadnuö muziku " (Vstupitel'nae reč' i vstuplenie A.A. Jdanova na sovehanii deatelye sovetsoy muziki v ÜK VKP(b) v ənvare 1948 q.) "Antina-rodnoe napravlenie v sovetsoy muzi-

edirdi. O, yaxşı bilirdi ki, müasir batı musiqi dünyasında cərəyan edən bu bədii hadisələri diqqətə almadan professional musiqinin bu günkü inkişafından söz açmaq o qədər də real görünə bilməz. Tələbələrinin etirafına görə bəstəkar hətta dərslərində belə bu yeni bədii hadisələr və yaradıcılıq üsulları haqqında ətraflı bilgiler verməklə yanaşı, hətta buradakı tədris metodundan da bəhs etməyi önəmli sayırdı. Məsələn, Qara Qarayevin istedadlı tələbələrindən olan bəstəkar Əziz Əzizov bu haqda aşağıdakıları yazmışdı: "Q.Qarayev Amerikada bəstəkar Con Keyclə tanış olmuşdu. Onun bəstəkarlıq sinfi haqqında bizə

QARA QARAYEV NOVATOR SƏNƏTKARDIR

ke" (Postanovlenie Politböro ÜK VKP(b) "Ob opere "Velikae drujba" V. Muradeli" ot 10 fevralə 1948 q.)

2. BAX: About these ads <http://kemasites.wordpress.com/2011/06/14/arvo-part-1935/#more-3250>

Arvo Pörti (1935)

Qara Qarayev yuxarıda qeyd etdiyi-miz sənətə və sənətkara olan rəsmi konservativ dövlət mövqeyinə baxmayaraq vətəninə tərk etmədi, əksinə dünya mədəniyyəti və sənətində baş verən bədii hadisələri diqqətlə izlədi, incəsənətin inkişafı üçün faydalı ola biləcək prinsiplərin, estetik baxışların və üsulların da diqqətə alınmasını önəmli olmasını görə bildi. Xüsusilə də, tanınmış rus sovet bəstəkarı Tixon Xrennikovla (uzun bir müddət SSRİ Bəstəkarlar İttifaqının sədri olmuşdur) ABŞ-a gətdikdən sonra onun bu ölkədə və ümumiyyətlə batı dünyasında meydana gəlmiş yeni-yeni musiqi hadisələrinin, bədii cərəyanların meydana gəlməsindən xəbərdar oldu. Təsədüfi deyildi ki, bəstəkar sovetlər ölkəsində çoxlarına, hətta mütəxəssislərə belə məlum olmayan bu bədii cərəyanlar haqqında geniş ictimaiyyətə, həmçinin tələbələrə belə bilgi verməyi özünün mənəvi borcu hesab

söz açdı ki, onun sinfində yeddi il dərs keçirlər, bəstəkarlıq öyrənirlər. Bu dövr ərzində o, tələbələrə müxtəlif üslublarda musiqi yazmağı öyrədirdi: fransız klavesinistlərdən tutmuş, müasir üslublara qədər".

Təbii ki, bu xüsusiyyət bəstəkarın geniş bilgi üfünə sahib olması, həm keçmiş klassik estetik dəyərlərdən, həm də ən müasir bədii hadisələrdən xəbərdar olmasından xəbər verməkdə idi. Bu baxımdan bir daha Batıda cərəyan edən bir çox müasir və mürəkkəb bədii hadisələri və onların müəlliflərini xatırlatmaq yerində olardı. Heç şübhəsiz, bəstəkarın bu bədii hadisələrdən xəbərdar olması və onlardan yaradıcılıqla faydalana bilməsi hər kəsə məlumdur. Bu baxımdan onun "Üçüncü simfoniya"sını, həmçinin "Skrupka üçün yazdığı Konserti"ni xüsusilə qeyd etmək mümkün idi. Hər iki əsər tezliklə dünya salonlarında böyük müvəffəqiyyətlə səsləndirilmiş oldu, dünya musiqiçilərinin repertuarını bəzəmiş oldu. Skripka konserti isə dünyaca tanınmış kaman ustası Leonid Koqanın ifasında ilk dəfə olaraq uğurla səsləndirildi. Maraqlıdır ki, Qara Qarayev bu əsəri məhz onun ilk ifaçısı Leonid Koqana həsr etmişdir.

Leonid Koqan (1924-1982)

Ümumiyyətlə bəstəkarın demək olar ki, bütün əsərləri milli və bəşəri estetik dəyərlərin yaradıcı sintezi olaraq novator bir bəstəkarın qələmindən çıxdığını isbatlamaqdadır və onların dünya meridianlarında müvəffəqiyyətlə səsləndirilməsi, geniş dinləyici kütləsinin rəğbətini qazana bilməsi kimi bir gerçəklik də məhz yuxarıda qeyd etdiyimiz keyfiyyətlərlə əlaqədardır.

Babək Qurbanov
Fəlsəfə elmləri doktoru,
Professor
Azərbaycan Bəstəkarlar
İttifaqının üzvü

